

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า ในการบริหารงานขององค์กรหนึ่งๆ ที่ประสบผลสำเร็จหรือดำเนินไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ ผู้นำหน่วยงานหรือผู้นำในองค์กรนั้นๆ ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่จะนำพาให้ภารกิจหน้าที่ที่เดินไปบรรลุยังจุดหมายทั้งนี้เพราะผู้นำ (Leader) คือผู้ที่จะต้องรับผิดชอบโดยตรงต่อภารกิจหน้าที่ที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่การวางวิสัยทัศน์ กำหนดแผนงาน การจัดระบบในองค์กร การสรรหาการพัฒนาบุคลากร การกำกับสั่งการไปจนถึงการติดตามประเมินผล เพื่อให้ทุกภาคส่วนขององค์กรสามารถดำเนินการหรือขับเคลื่อนตามวัตถุประสงค์และบรรลุยังเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

ภาวะผู้นำหรือความเป็นผู้นำ (Leadership) เป็นกระบวนการที่ผู้บริหารจะใช้อิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น ปัจจัยที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่งแห่งความสำเร็จของการทำหน้าที่ผู้นำ คือ การเป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติที่เหมาะสม มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนความต้องการของคนซึ่งความต้องการเป็นตัวกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการตัดสินใจ ถ้าเปลี่ยนความต้องการของคนได้ ก็เปลี่ยนตัวของคนนั้นได้ ผู้นำที่ดีจะช่วยให้คนพัฒนาความต้องการของตน ทั้งในการปรับเปลี่ยนทัศนคติของบุคคลให้มีความต้องการที่ถูกต้องดีงามและให้หมู่ชนมีการประสานความร่วมมือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะการพัฒนาความต้องการเป็นการพัฒนาความสุขของคน เพราะความสุขเกิดจากการสนองความต้องการ ถ้าหากเปลี่ยนความต้องการได้ ก็เปลี่ยนวิธีการหาความสุขของเขาได้ด้วย เมื่อทำอะไรตรงกับความต้องการ ก็ทำให้เขาสนใจและมีความสุขคนก็จะร่วมมือทำอย่างเป็นไปเองโดยประสานกลมกลืนและเต็มใจจะหาทางทำให้สำเร็จ จึงพร้อมที่จะทำและทำได้ง่าย แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าผู้นำกระทำการที่ฝืนความต้องการของคน ทั้งสองฝ่ายก็จะไม่มีความสุขและสิ่งที่ยากจะสำเร็จ^๑

“เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจ่าฝูงไปตรงโคทั้งหมดทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปตรงฉันทใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับการสมมติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นมีความประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็พลอยดำเนินตาม ทั้งแวนแคว้นก็จะอยู่เป็นสุขหากผู้ปกครองตั้งอยู่ในธรรม”^๒

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของผู้นำที่มีต่อความอยู่รอดและสวัสดิภาพ เพื่อให้การพัฒนาองค์กรและการดำเนินชีวิตของกลุ่มบุคคลในสังคมมีความยั่งยืนและสันติสุขของสังคมและประเทศชาติ โดยผู้นำที่ดีจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดี หากผู้นำขาดซึ่งคุณธรรม

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), หนังสือภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา), ๒๕๔๖.

^๒ วจ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๐/๑๑๕-๑๑๖.

และจริยธรรมแล้ว ย่อมทำให้ผู้นำขาดความชอบธรรมในการทำหน้าที่ในองค์กรนั้นต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำถือเป็นคุณสมบัติที่ดีของผู้นำที่ทำให้ได้รับการยอมรับ ความเชื่อถือตลอดจนการนับถือจากบุคคลต่างๆ ทั้งในองค์กรและสังคมทั่วไป ดังนั้นการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของผู้นำ ย่อมทำให้ผู้นำไม่เป็นที่ยอมรับต่อบุคคลทั่วไปและส่งผลกระทบต่อหลักการบริหารงานและภาพลักษณ์ขององค์กร^๓

วัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง ณ ปัจจุบัน ถือเป็นมรดกผลที่มาจากพลังความคิดสติปัญญาตลอดจนร่างกาย แรงใจและความเสียสละทุ่มเทของพระราชวชิรเมธี,ดร. (วีระ วรปญโญ) ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง และรองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชรฝ่ายการศึกษา รวมถึงดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร โดยในช่วง ๔-๕ ปีที่ผ่านมาพระราชวชิรเมธี,ดร. ได้ทุ่มเททุกสิ่งอย่างไปยังทุกโครงการภายในวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง โดยเฉพาะโครงการปฏิรูปทัศนียภาพให้วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ จนส่งผลให้ประชาชนและพุทธศาสนิกชนชาวจังหวัดกำแพงเพชรรวมถึงคณะผู้มีจิตศรัทธาต่างประจักษ์ชัดถึงถาวรวัตถุตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอาณาบริเวณวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง ทั้งนี้ปัจจุบันภายในวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวงยังเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนหลักสูตรปริยัติสามัญแผนกนักธรรมและบาลีของคณะสงฆ์จังหวัดกำแพงเพชรด้วย

ด้านการปกครองในฐานะเป็นรองผู้นำสูงสุดของคณะสงฆ์มหานิกายจังหวัดกำแพงเพชร พระราชวชิรเมธี,ดร. ถือเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ โดยเฉพาะการสนับสนุนส่งเสริมให้พระสังฆาธิการผู้ปกครองในจังหวัดตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสวัดกว่า ๕๔๔ รูปรวมถึงพระภิกษุและสามเณรที่สนใจศึกษานักธรรมและบาลีได้เข้าศึกษาเล่าเรียนในสำนักเรียนวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง เพื่อสืบสานพระพุทธศาสนาและหลักสูตรประกาศนียบัตรการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ป.บส.) เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจและพัฒनावิสัยทัศน์ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อีกส่วนหนึ่งยังเพื่อให้การพัฒนามากิจการคณะสงฆ์ของจังหวัดกำแพงเพชรได้เดินทางไปสู่เป้าหมายในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจากจุดเล็กๆ ข้างต้นนี้ถือเป็นหัวใจสำคัญในการนำพาความเป็นปึกแผ่นมาสู่คณะสงฆ์จังหวัดกำแพงเพชรที่ปัจจุบันมีพระภิกษุและสามเณรอยู่ในความปกครองกว่า ๔,๓๘๕ รูป^๔

จากความสำเร็จ ณ เบื้องต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำของพระราชวชิรเมธี,ดร. ผู้ซึ่งได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนและถือเป็นแบบอย่างบุคคลที่เป็นคุณูปการต่อเด็กเยาวชนและสังคมที่จะนำแนวคิดในการครองตน ครองคน และครองงานไปประยุกต์ใช้ในหลักสัปปุริสธรรม ซึ่งประกอบด้วยความเป็นผู้รู้จักเหตุหรือรู้จักหลักการ รู้จักผลหรือรู้จักจุดมุ่งหมาย รู้จักตนหรือรู้ถึงความมุ่งมั่นตั้งใจ รู้ประมาณหรือรู้จักความพอเพียง รู้กาลหรือรู้จักเวลาที่เหมาะที่ควร รู้ชุมชนหรือรู้จักสังคมหรือรู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี และรู้จักพลหรือรู้จักเลือกใช้บุคคลที่เหมาะสมกับงาน ซึ่งทั้งหลายเหล่านี้คือข้อเท็จจริงที่ผู้วิจัยต้องการที่จะนำมารวบรวมเรียบเรียงเพื่อให้เห็นถึงภาวะผู้นำที่เกิดจากการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรมของพระราชวชิรเมธี,ดร. ผ่านความคิดเห็นและมุมมองของ

^๓ เปรม ติณสูลานนท์, พล.อ., ปาฐกถาเรื่อง “แนวทางพระราชดำรัสสู่การบริหารภาครัฐ,” ณ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๘.

^๔ เอกสารเย็บเล่ม, สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร, พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗

ผู้ได้บังคับบัญชาซึ่งเป็นพระสังฆาธิการผู้ปกครองระดับเจ้าอาวาสรวมถึงบุคลากรในสังกัดของหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร และผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดข้อสรุปที่จะทำให้เกิดสังคมหรือสาธารณชนได้รับรู้ รับทราบโดยเฉพาะในหมู่คณะสงฆ์หรือพุทธศาสนิกชนที่ยังไม่รู้จักราชราชวชิรเมธี, ดร.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องภาวะผู้นำ
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระราชวชิรเมธี, ดร.
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระราชวชิรเมธี, ดร.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระราชวชิรเมธี, ดร. เป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำของพระราชวชิรเมธี, ดร. ตามหลักสัปปุริสธรรมเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระราชวชิรเมธี, ดร. ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาที่จะศึกษาในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีภาวะผู้นำและภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม ประกอบด้วย ๑) ภาวะผู้นำด้านธัมมัญญตา ๒) ภาวะผู้นำด้านอัตถัญญตา ๓) ภาวะผู้นำด้านอิตถัญญตา ๔) ภาวะผู้นำด้านมัตถัญญตา ๕) ภาวะผู้นำด้านกาลัญญตา ๖) ภาวะผู้นำด้านปริสสัญญตา ๗) ภาวะผู้นำด้านบุคคลปโรปรัญญา^๕ รวมถึงภาวะผู้นำในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านการศาสนศึกษา และ ๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variable) คือ ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระราชวชิรเมธี, ดร. ๗ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านธัมมัญญตา ๒) ด้านอัตถัญญตา ๓) ด้านอิตถัญญตา ๔) ด้านมัตถัญญตา ๕) ด้านกาลัญญตา ๖) ด้านปริสสัญญตา ๗) ด้านบุคคลปโรปรัญญา

ตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ ภาวะผู้นำของพระราชวชิรเมธี, ดร. ใน ๒ ด้าน คือ ๑) ด้านการศาสนศึกษา ๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์

^๕ ที่.ปา. ๑๑/๓๓๑/๒๖๔:๔๓๘/๓๑๒.

๑.๕.๓ ภาวะผู้นำทางการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ๒ ด้าน คือ ด้านการศาสนศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์

๑) ด้านการศาสนศึกษา หมายถึง ความเป็นผู้นำในการจัดการศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาในชั้นสูงแก่พระภิกษุและสามเณรที่อยู่ในความปกครอง

๒) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง ความเป็นผู้นำในการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่พระภิกษุและสามเณรที่อยู่ในความปกครองหรือบุคคลผู้ที่มีความใคร่ในการศึกษา

๑.๕.๔ พระราชวชิรเมธี หมายถึง ราชทินนามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระศรีวชิราภรณ์,ดร. (วีระ วรปญฺโญ) ป.ธ.๙, พธ.บ. (พระพุทธศาสนา),ศษ.ม. (บริหารการศึกษา, กศ.ด (การบริหารการศึกษา), รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ พระอารามหลวง และผู้อำนวยการหน่วยวิทยบริการ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ณ วัดพระบรมธาตุ จังหวัดกำแพงเพชร เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๓

๑.๖ ระเบียบวิธีวิจัย

๑.๖.๑ รูปแบบการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำตามหลักสัปติสธรรมของพระราชวชิรเมธี,ดร. (วีระ วรปญฺโญ)” ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

๑) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษา ค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำตามแนวคิดทฤษฎีต่างๆ รวมถึงหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้งจากพระไตรปิฎก อรรถกถาและฎีกา อนุฎีกา หนังสือวิชาการ วารสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคมและคำสั่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญตามลักษณะการเป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ซึ่งประกอบด้วยพระสังฆาธิการในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดกำแพงเพชร ได้แก่ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ และผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ รูปหรือคน ได้แก่

๑. พระธรรมภาณพิลาส เจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
๒. พระราชวชิรเมธี, ดร. รองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
๓. พระเมธีวชิรภูษิต, ดร. เลขานุการรองเจ้าคณะจังหวัดกำแพงเพชร
๔. พระครูวชิรปัญญากร เจ้าคณะอำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร
๕. พระครูอมรวชิรคุณ เจ้าคณะอำเภอกงสัมพันนคร จังหวัดกำแพงเพชร
๖. พระครูวิลาสวชิรธรรม เจ้าคณะอำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร
๗. พระครูอุดมวชิรภิตต์ เจ้าคณะอำเภอลองขลุ้ง จังหวัดกำแพงเพชร
๘. พระครูวชิรชัยวัฒน์ เจ้าคณะอำเภอบางศิลาทอง จังหวัดกำแพงเพชร
๙. พระครูวชิรคุณพิพัฒน์ เจ้าคณะอำเภอยางทองวัฒนา จังหวัดกำแพงเพชร

๑๐. พระครูโสภณวชิรากร เจ้าคณะอำเภอไทรงาม จังหวัดกำแพงเพชร
๑๑. พระครูวรชิรปริยัติคุณ เจ้าคณะอำเภอขามเฒ่าลักษ์บุรี จังหวัดกำแพงเพชร
๑๒. พระมหาน้อม นมการี เจ้าคณะอำเภอบึงสามัคคี จังหวัดกำแพงเพชร
๑๓. พระครูวรชิรวราภรณ์ เจ้าคณะอำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
๑๔. พระครูรัตนวิโรภาส เจ้าคณะอำเภอลานกระบือ จังหวัดกำแพงเพชร
๑๕. นายบุญเรือง แดงก่อ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกำแพงเพชร

๑๖. ผศ.ดร.มะลิวัลย์ ตันติสันติสม อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาสงฆ์นครสวรรค์ หน่วยวิทยบริการวัดพระบรมธาตุ ต.นครชุม อ.เมือง จ.กำแพงเพชร
๑๗. นายขจรยศ บุรุษศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดคูยาง
๑๘. นายชัยวัฒน์ สุ่มังคละ รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดคูยาง
๑๙. นางกานแก้ว สวยสม รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดคูยาง
๒๐. นางวิญญ์เพ็ญ ม่วงจันทร์ ครู คศ.๓ โรงเรียนวัดคูยาง

๑.๖.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

๑. ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) จำนวน ๒ ชุด ดังนี้

- ๑) ชุดที่ ๑ สำหรับสัมภาษณ์พระราชาขิรเมธี, ดร. (วีระ วรบุญโญ)
 - ๒) ชุดที่ ๒ สำหรับสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
๒. ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือเสนออาจารย์ที่ปรึกษาช่วยพิจารณาตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์
๓. ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่อาจารย์ที่ปรึกษาได้ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขร่วมกับเพื่อนำไปสัมภาษณ์ต่อไป

๑.๖.๓ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ทำหนังสือแจ้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้รับทราบพร้อมแนบแบบสัมภาษณ์ และเข้าพบผู้ให้ข้อมูลเพื่อขออนุญาตวันและเวลาในการเข้าสัมภาษณ์
๒. เข้าพบตามวันและเวลาที่ได้นัดหมายไว้ โดยสัมภาษณ์ตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์พร้อมด้วยการใช้อุปกรณ์บันทึกเสียง

๑.๖.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technique) ตามโครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ ประกอบการสังเกตของผู้วิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๘.๑. ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำแบบตะวันตกและภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม

๑.๘.๒. ทำให้ทราบถึงภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระราชวชิรเมธี,ดร.

๑.๘.๓. ทำให้ทราบถึงแนวทางในการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรมของพระราชวชิรเมธี,ดร.

๑.๘.๔. องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาภาวะผู้นำของพระสงฆ์ปฏิบัติหน้าที่อื่นๆ ได้ในอนาคต